

Accountantshonoraria in

Vanaf boekjaar 2008 moeten ondernemingen rapporteren hoeveel ze hun controlerend accountant hebben betaald voor audit- en adviesdiensten. Bij ruim de helft van de AEX- en AMX-fondsen bedragen de advieskosten minder dan twintig procent van het totale accountantshonorarium en bij een derde is dat dertig procent of meer, blijkt uit een inventarisatie. Maar onduidelijkheden over de wettelijke rapportagevereisten belemmeren een duidelijk beeld.

TEKST ERWIN BREIJ* | BEELD CORBIS

Ondernemingen moeten vanaf boekjaar 2008 in de toelichting bij de jaarrekening de kosten vermelden die zijn gemaakt voor accountantsdiensten. Deze nieuwe rapportageverplichting vloeit voort uit de herziene Achtste Richtlijn, de Europese richtlijn die de wettelijke accountantscontrole regelt. De nieuwe regel volgde op de discussies over de onafhankelijkheid van de controlerend accountant, na de boekhoudschandalen begin deze eeuw. Een scheve verhouding tussen controle- en adviesdiensten kan de onafhankelijkheid van de accountant onder druk zetten. Doel van de nieuwe door de Europese Commissie ingevoerde regel is de gebruiker inzicht te geven in de verhouding tussen geleverde audit- en adviesdiensten, en zo maximale openheid te verschaffen.

AEX EN MIDKAP

Hoe gaan ondernemingen in de praktijk om met de nieuwe toelichtingsvereisten? Om deze vraag te beantwoorden bekeken we de jaarverslagen van de vijftig beurs-

genoteerde ondernemingen uit de AEX- en Midkap-indices. Van deze vijftig zijn er 44 Nederlandse NV's. De buitenlandse rechtspersonen zijn wel opgenomen in de bij dit artikel behorende tabel (zie voor de complete tabellen *Accountant.nl*, rubriek *Feiten & Cijfers*), maar worden in de navolgende analyse verder buiten beschouwing gelaten.

Uit deze analyse blijkt dat er bij de bedrijven nogal wat verschillen in interpretatie optreden, en daarmee in de mate van duidelijkheid die wordt geboden.

NIVRA-WIJZER

Die verschillen zijn mede een gevolg van onduidelijkheden in de nieuwe regelgeving. De Nederlandse wetgever heeft de Europese eis verwerkt in artikel 2:382a van het Burgerlijk Wetboek. In dit nieuwe artikel wordt verwezen naar de 'externe accountant' en de 'accountantsorganisatie' in de zin van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta). Gevolg is dat bij een letterlijke interpre-

Drie bedrijven betalen hun accountant ongeveer even veel voor adviesdiensten als voor de controle.

tatie van de wet alleen de kosten van de Nederlandse 'audit-tak' vermeld worden. Veel kantoren hebben, juist naar aanleiding van de introductie van de Wta, een aparte rechtspersoon opgericht om hun auditactiviteiten in onder te brengen. Zo zouden dus andere diensten van het netwerk buiten beeld blijven. Dat sluit niet aan bij de bedoeling van de Europese richtlijn. Het NIVRA heeft

de jaarrekening

Van de 44 Nederlandse vennootschappen vermelden zestien de accountantskosten op de manier die het NIVRA heeft aanbevolen.

daarom aan de Raad voor de Jaarverslaggeving verzocht de minister van Justitie om uitleg te vragen over de juiste interpretatie van het wetsartikel. Vooruitlopend hierop heeft het NIVRA in de 'NIVRA-wijzer' (zie kader *Tabel voorkeur NIVRA*) een voorkeur uitgesproken over de manier waarop bedrijven de accountants honoraria zouden moeten vermelden, rekening houdend met zowel de letterlijke interpretatie van de Nederlandse wet als met de bedoeling van de Achtste Richtlijn. De NIVRA-wijzer is echter niet bindend.

ZESTIEN VAN DE 44

Dit heeft gevolgen voor de in de praktijk gehanteerde rapportering op dit punt. Van de 44 Nederlandse vennootschappen vermelden er slechts zestien de accountantskosten op de manier die het NIVRA heeft aanbevolen. Veertien daarvan doen dat naar analogie van de tabel uit de NIVRA-wijzer, de andere twee (DSM en Arcadis) gieten de informatie (deels) in 'tekstuele vorm'. In die zestien gevallen wordt alle informatie waarop de

Tabel voorkeur NIVRA

	X Accountants	Overig X netwerk	Totaal X netwerk
Onderzoek van de jaarrekening			
Andere controleopdrachten			
Adviesdiensten op fiscaal terrein			
Andere niet-controlediensten			
Totaal			

Top 20 Accountantshonoraria in jaarrekening 2008 (AEX, AMX; € x mln.)

Onderneming	Accountant	Audit	Audit related	Totaal audit	Belastingadvies	Overig advies	Totaal advies	Totaal	Verhouding audit/advies (%)	Opmerkingen
ING	E&Y	46,0	3,0	49,0	3,0	7,0	10,0	59,0	83 / 17	(3)
Aegon	E&Y	24,0	2,0	26,0	?	?	?	?	?	(3)
Unilever	PwC	22,0	2,0	24,0	2,0	2,0	4,0	28,0	86 / 14	(4)
Philips	KPMG	17,3	4,4	21,7	1,2	2,5	3,7	25,4	85 / 15	(3)
KPN	PwC	12,7	5,2	17,9	0,6	0,1	0,7	18,6	96 / 4	(6)
Akzo Nobel	KPMG	14,3	1,1	15,4	0,6	0	0,6	16,0	96 / 4	(1)
Heineken	KPMG	9,6	0,6	10,2	1,4	2,9	4,3	14,5	70 / 30	(1)
TNT	PwC	6,0	1,0	7,0	1,0	1,0	2,0	9,0	78 / 22	(4)
Reed Elsevier	Deloitte (NL & UK)	6,0	0	6,0	0,7	1,9	2,6	8,6	70 / 30	(2)
DSM	E&Y	4,7	1,1	5,8	2,2	3,6	5,8	11,6	50 / 50	(1)
Ahold	Deloitte	5,1	0,1	5,2	0	0	0	5,2	100 / 0	(1)
SNS Reaal	KPMG	3,7	1,1	4,8	0,5	1,9	2,4	7,2	66 / 34	(1)
Randstad	PwC	4,2	0,5	4,7	0,4	0,9	1,3	6,0	72 / 28	(2)
BAM Groep	PwC	4,2	0,1	4,3	0,1	0,2	0,3	4,6	93 / 7	(5)
Wolters Kluwer	KPMG	3,8	0,4	4,2	2,0	0,1	2,1	6,3	67 / 33	(1)
Imtech	KPMG	2,9	0,2	3,1	0,6	1,3	2,0	5,0	62 / 38	(1)
Nutreco	KPMG	2,4	0,4	2,8	0,1	0	0,1	2,9	97 / 3	(3)
Arcadis	KPMG	2,2	0,5	2,7	0,4	0	0,4	3,1	87 / 13	(1)
Heijmans	KPMG	2,5	0	2,6	0,6	0,8	1,4	4,0	65 / 35	(1)
ASM International	Deloitte	2,5	0	2,5	0,5	0	0,6	3,1	80 / 20	(2)

* Lijst exclusief buitenlandse vennootschappen.

* Bedragen per dienst zijn de totaalbedragen van het netwerk, voor zover beschikbaar.

* Wegens afronden van de oorspronkelijke bedragen kunnen totalen afwijken van de optelling van de kosten voor afzonderlijke diensten.

Opmerkingen

(1) Volgens NIVRA-wijzer

(2) Alleen netwerktotalen

(3) Onduidelijk of het om de accountantsorganisatie gaat of om het hele netwerk

(4) Alleen auditkosten uitgesplitst naar accountantsorganisatie en netwerk

(5) Audit-related, belastingadvies en overig advies alleen weergegeven voor accountantsorganisatie. Audit zowel voor netwerk als voor accountantsorganisatie

(6) Netwerkbedragen uitgesplitst, voor accountantsorganisatie alleen het totaalbedrag

'Geen inzicht in relatie accountant-bedrijf'

Door de onduidelijkheid over de interpretatie van de voorschriften voor vermelding van de accountantskosten in de jaarrekening heeft de gebruiker geen inzicht in de relatie tussen het bedrijf en de accountant, betoogde Hans de Munnik, voorzitter van de Raad voor de Jaarverslaggeving, al in het Financieele Dagblad van 23 juni 2009.

De interpretatiemoeilijkheden worden volgens De Munnik nog vergroot doordat ook onduidelijk is of de accountantskosten voor **dochterbedrijven** van de desbetreffende beursfondsen moeten worden meegenomen. Volgens de Europese richtlijn is dit niet nodig, maar de Nederlandse wet eist dit wel.

Als een bedrijf in **verscheidene landen is genoteerd** wordt de verwarring nog groter. Zo geeft Reed Elsevier volgens het Amerikaanse Form 20-F jaarverslag 6,3 miljoen pond uit aan audit-werkzaamheden. In het jaarverslag dat volgens de Britse regels is opgesteld staat echter een bedrag van 4,8 miljoen pond. De verklaring is dat hier alleen de kosten voor de jaarrekeningcontrole onder de categorie 'audit services' vallen en alle andere kosten worden verzameld in de categorie 'non audit services'.

Europese Commissie met de richtlijn doelde dus duidelijk en volledig gerapporteerd.

Bij de andere 28 bedrijven is het in negen gevallen niet duidelijk of de bedragen betrekking hebben op de accountantsorganisatie of op het hele netwerk. Vijf ondernemingen geven alleen de bedragen voor de accountantsorganisatie weer, en vier alleen de netwerktotalen.

Bij de resterende tien ondernemingen is alleen het totaalbedrag vermeld of het bedrag dat in rekening is gebracht voor de accountantscontrole, gesplitst naar accountantsorganisatie en de rest van het netwerk, of bevat de splitsing onduidelijkheden (zie de toelichting bij de tabel).

Top 10 Adviespercentages 2008 (AEX, AMX)

Onderneming	Accountant	Totaal audit	Totaal advies	Totaal	Verhouding audit/advies (%)	Opmerkingen
Wavin	KPMG	1,3	1,5	2,8	46 / 54	(1)
DSM	E&Y	5,8	5,8	11,6	50 / 50	(1)
TomTom	Deloitte	0,9	0,7	1,7	53 / 47	(3)
OPG Groep (Mediq)	PwC	1,2	0,8	2,0	60 / 40	(2), (4)
AMG	E&Y	0,6	0,4	1,0	60 / 40	(2), (4)
Imtech	KPMG	3,1	2,0	5,0	62 / 38	(1)
Heijmans	KPMG	2,6	1,4	4,0	65 / 35	(1)
SNS Reaal	KPMG	4,8	2,4	7,2	66 / 34	(1)
USG People	PwC	1,9	1,0	2,9	66 / 34	(3)
Wolters Kluwer	KPMG	4,2	2,1	6,3	67 / 33	(1)

Bedragen zijn de totaalbedragen (in miljoenen euro's) van het netwerk, voor zover beschikbaar. Wegens afronden wijken optellingen soms af.

Opmerkingen

- (1) Volgens NIVRA-wijzer
- (2) Alleen bedragen accountantsorganisatie
- (3) Netwerkbedragen uitgesplitst, voor accountantsorganisatie alleen het totaalbedrag
- (4) Alleen overig advies vermeld, onduidelijk of hierin ook belastingadvies begrepen is

VERHOUDING AUDIT-ADVIES

De informatie over het honorarium van de accountant is dus niet eenduidig. Dit heeft gevolgen voor het vergelijken van de verhouding tussen audit- en adviesdiensten, de verhouding waar het de Europese regelgever allemaal om is begonnen. Vaak is onduidelijk of de lezer wel alle relevante informatie tot zijn beschikking heeft. Met dit voorbehoud kijken we naar de in

de tabel genoemde percentages, die, voor zover beschikbaar, uitgaan van de netwerktotalen.

Dan valt op dat die verhoudingen nogal uiteenlopen. Bij veertien van de 44 bedrijven bestaat de accountantsrekening voor dertig procent of meer uit advieskosten. Daaronder zijn fondsen als Heineken, Reed Elsevier en Wolters Kluwer.

In drie gevallen is geen enkele informatie over de adviesdiensten beschikbaar.

Drie bedrijven nemen voor ongeveer een even groot bedrag adviesdiensten af als zij betalen voor de controle en aan controle verwante opdrachten: buizenproducent Wavin, chemieconcern DSM en navigatieproducent TomTom. Bij Wavin bedragen de advieskosten als enige bedrijf in de lijst iets meer dan de helft van de totale accountantsrekening (54 procent). Het gros van de advieskosten bij Wavin betreft belastingadvies. Bij TomTom is belastingadvies verantwoordelijk voor de helft van de advieskosten. De adviesrekening bij DSM betreft voor het grootste deel 'overig advies'.

GEEN OVERBODIGE LUXE

Bij vijftien bedrijven ligt de verhouding audit-advies tussen de 60/40 en 80/20. Bij 23 ondernemingen - ruim de helft - bedraagt het percentage aan advieskosten minder dan twintig procent van het totale accountants-honorarium.

Opvallend is dat in drie gevallen geen enkele informatie over de adviesdiensten beschikbaar is, bijvoorbeeld bij Aegon. De informatie is bij de verzekeraar erg summier: onder het kopje 'Audit remuneration' vinden we alleen de audit- en auditgerelateerde kosten, zonder verdere toelichting.

Het is aan de lezer en jaarrekeninggebruiker om de cijfers uit dit onderzoek te interpreteren en er al of niet conclusies uit te trekken. Over de relevantie van de informatie verschillen de meningen. Zeker is in elk geval dat verduidelijking van de wettelijke vereisten over de verslaggeving op dit punt geen overbodige luxe is. □

Download de complete tabellen op Accountant.nl (rubriek 'Feiten & Cijfers')

NOOT

* Erwin Breij is informatiespecialist en webredacteur Accountant.nl.

De Nederlandse wetgeving: artikel 2:382a

Artikel 382a

1. Opgegeven worden de in het boekjaar ten laste van de rechtspersoon gebrachte totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening, totale honoraria voor andere controleopdrachten, totale honoraria voor adviesdiensten op fiscaal terrein en totale honoraria voor andere niet-controlediensten, uitgevoerd door de externe accountant en de accountantsorganisatie, genoemd in artikel 1, eerste lid, onder a en e, van de Wet toezicht accountantsorganisaties.

2. Indien de rechtspersoon dochtermaatschappijen heeft of de financiële gegevens van andere maatschappijen consolideert, worden de honoraria die in het boekjaar te hunnen laste zijn gebracht, in de opgave begrepen.

3. De honoraria hoeven niet opgegeven te worden door een rechtspersoon waarvan de financiële gegevens zijn geconsolideerd in een geconsolideerde jaarrekening waarop krachtens het toepasselijke recht de verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de toepassing van internationale standaarden voor jaarrekeningen of de zevende richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht van toepassing is.